

Regional vägledning avseende handräckning av polis och kriminalvård i samband med omhändertagande av barn och unga med stöd av LVU

Bakgrund

Med bakgrund av de otydligheter som finns avseende begäran av polishandräckning och samverkan avseende detta, har en grupp i Skåne med representanter från Skånes Kommuner, Socialtjänst, Statens Institutionsstyrelse (SiS), Kriminalvård och Polismyndigheten enats om följande vägledning.

Avsikten med denna vägledning är att förtydliga när handräckning av polismyndighet och kriminalvård kan begäras och vilka ansvar som åligger de inblandade myndigheterna. Till vägledningen har det också skapats en rutin för Socialtjänsten, se bilaga *Anvisningar för handräckningsbegäran för personal inom Socialtjänsten 2025*.

Denna vägledning är framtagen utifrån aktuell lagstiftning, lagens förarbeten och JO-utlåtanden.

Barnets bästa

I Barnkonventionens tredje artikel framgår det att det vid alla åtgärder som rör barn, vare sig de vidtas av offentliga eller sociala välfärdsinstitutioner, domstolar, administrativa enheter eller lagstiftande organ, i första hand ska beaktas vad som bedöms vara barnets bästa. Vid beslut enligt Lag (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga (LVU) ska vad som är bäst för den unge vara avgörande jml 1 § LVU.

Enligt JO 211117 ska det vid övervägande om polishandräckning göras en prövning av barnets bästa och denna prövning ska dokumenteras.

Vägledning

Lag (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga

Handräckning av Polismyndigheten och Kriminalvården

43 § Polismyndigheten eller, om det gäller en transport av någon som vårdas i ett sådant särskilt hem som avses i 12 §, Kriminalvården ska lämna hjälp för att på begäran av

1. socialnämnden eller nämndens ordförande eller rätten bereda en läkare, som avses i 32 §, tillträde till den unges hem eller för att föra den unge till läkarundersökningen,

2. socialnämnden eller någon ledamot eller tjänsteman som nämnden har förordnat genomföra beslut om vård eller omhändertagande med stöd av denna lag, och

3. Statens institutionsstyrelse efterforska och hämta den som vårdas vid ett hem försärskilt noggrann tillsyn på någon grund som anges i 3 §, om den unge har avvikit från hemmet, eller ombesörja någon annan förflyttning av honom eller henne.

Anlitande av polismyndighet och kriminalvård för en åtgärds genomförande bör endast komma i fråga då det finns grundad anledning att anta, att de särskilda tvångsbefogenheter som handräckningsinstitutet innefattar är påkallande för åtgärdens genomförande *enligt 10 och 10 a §§ polislagen (1984:387) eller om det finns synnerliga skäl enligt 43 § LVU.*

Anlitande av polis eller kriminalvård bör alltså komma i fråga endast som en nödfallsåtgärd (Nya sociallagarna 2023). Handräckning ska således inte begäras *rutinmässigt eller* med hänvisning till att det föreligger praktiska svårigheter för t.ex. en institution att själv svara för transporten. Ekonomiska och/eller resursmässiga skäl får inte heller ligga till grund för att nämnden begär handräckning.

Det måste förutsättas att de myndigheter och institutioner som är berättigade att begära handräckning noga överväger om sådan åtgärd är rimlig med hänsyn till vikten av åtgärden och den resursåtgång som krävs av polisen. Vidare anføres att regeringen utgår från att en begäran om handräckning alltid föregås av en noggrann prövning om det finns andra sätt att lösa den uppkomna situationen och att den som begär handräckningsuppdraget i god tid informerar polisen om det. (Prop. 1996/97:175) Förutsättningarna gäller även i förhållande till kriminalvården.

Enligt JO 211117 ska ett beslut om handräckningsbegäran dokumenteras. När socialnämnden överväger beslut om polishandräckning ska ställning tas till vad som är bäst för barnet. Nämndens överväganden och ställningstaganden i fråga om barnets bästa ska alltid dokumenteras. Det ska göras en noggrann prövning om förutsättningarna jml 43 § LVU är uppfyllda och det ska dokumenteras vilka bedömningar som gjorts och vilka åtgärder som vidtagits.

Det är inte polismyndigheten och kriminalvården som beslutar om behovet av handräckning i det enskilda fallet utan beslutanderätten tillkommer exklusivt socialnämnden eller i vissa fall det särskilda ungdomshemmet. Polismyndigheten och Kriminalvården prövar således inte lämpligheten av en framställan om handräckning. Polismyndigheten och Kriminalvården kontrollerar endast att framställningen avser ett sådant förfarande där handräckning skall utföras samt att den som begärt handräckningen är behörig att göra det.

Ska handräckning ske, men transport inte kan ordnas omedelbart, bör polismyndigheten undersöka möjligheten till förvar genom socialnämndens försorg t.ex. via jourhem eller via SiS utifrån den unges behov. Övergripande ansvar för genomförande av åtgärden kvarstår hos nämnden även sedan man begärt handräckning. I det ansvaret ingår att se till att handräckningen inte fortgår längre än det behövs.

I Föräldrabalken 21 kap 9 § framkommer det att hämtning, omhändertagande och andra åtgärder som rör barnet skall utföras på ett sätt som är så skonsamt som möjligt för barnet.

Om barnet på grund av sjukdom inte bör flyttas eller om det finns något annat särskilt hinder, skall åtgärden skjutas upp. Vid hämtning och omhändertagande skall någon som kan vara till stöd för barnet närvara. Generellt gäller att ju yngre barn handräckningen avser desto större ansvar har socialnämnden att genom tjänsteman eller annan medverka vid handräckningen.

Så snart det är möjligt bör nämnden själv helt överta ansvaret för den unge och avbryta verkställigheten. Under handräckningen och framför allt vid transport bör en företrädare för

nämnden vara med. Även sedan handräckning begärts, har socialnämnden kvar det övergripande ansvaret för att åtgärderna genomförs på ett lämpligt sätt (JO 1989/90 s. 248).

Enligt JO 210420 bör den som begär handräckning ha beredskap dygnet runt för att hantera frågor som kan uppkomma rörande begäran. Det bör finnas en förberedelse för att personal vid behov ska kunna närvara under transporten. Huruvida personal ska närvara vid transporten avgörs utifrån vad som är det bästa för barnet. Det bör även finnas en förberedelse för nämnden att återkalla begäran och genomföra transporten på egen hand om polisens befogenheter inte längre behövs.

Finns det en sådan kontaktperson för barnet som avses i socialtjänstlagen (2025:400), bör han eller hon anlitas. I brådskande fall får en åtgärd som krävs för skydd av barnet vidtas utan att en person till stöd för barnet är närvarande. Om det är möjligt skall en barnläkare, barnpsykiater eller barnpsykolog medverka vid hämtning och omhändertagande.

Enligt Förordning (2006:467) om verkställighet av vårdnadsavgöranden 16 § ska hämtning och omhändertagande genomföras på ett sådant sätt att åtgärden inte väcker onödig uppmärksamhet eller orsakar dem som berörs av den större olägenhet än vad som är oundvikligt. En polisman som deltar i åtgärden skall om möjligt vara civilklädd och använda ett fordon som inte är särskilt utmärkt som polisfordon. Även om någon motsvarighet till dessa bestämmelser inte finns i LVU, bör polishämtning av barn ske i enlighet med ovan (JO 1993/94 s. 281).

Informationsflöde mellan Socialtjänst, Polismyndighet och Kriminalvård är ytterst viktigt för att hanteringen av den unge under transporten ska bli så hänsynsfull som möjligt.

Frihetsberövande

Kriminalvården ansvarar för transporter av personer som är fysiskt frihetsberövade till exempel de som finns på SiS- institution. Det innebär att enbart ett beslut om LVU inte är tillräckligt. Om personen inte är fysiskt frihetsberövad är det polis som ansvarar.

Regional vägledning

Skånes Kommuner, Socialtjänst, SiS, Kriminalvård och Polismyndigheten är medvetna om de svårigheter som kan uppstå i situationer där handräckningsbegäran kan behöva tillämpas och betonar vikten av samverkan. Barn och unga är ett gemensamt samhällsansvar.

Utifrån gällande juridiska förutsättningar och med beaktande av barnets bästa är parterna överens om att arbeta i enlighet med framtagna vägledning. Om det uppstår meningsskiljaktigheter kring hur en situation ska hanteras ska barnets bästa alltid vara vägledande. I efterhand ska en gemensam händelseanalys genomföras.

Vid brådskande ärenden som inte innefattar handräckning bistår polisen som tidigare. En sådan situation kan till exempel uppkomma vid en hotfull situation på en socialförvaltning och polisen kontaktas då via 112.

Avvikelsehantering

Om överenskommelse inte kan uppnås skall detta rapporteras i respektive verksamhets avvikelssystem. Om lösning inte kan uppnås i samförstånd lokalt hanteras frågan av respektive verksamhetschef och vakthavande befäl: vb-rlc.syd@polisen.se. Alla avvikelser skickas för kännedom till någon av dessa. Om avvikelsen avser NTE och/eller SiS skickas avvikelsen även till dessa: NTE: NTE.sektionSodra@kriminalvarden.se

SiS: avvikelse.handrackning@stat-inst.se

Systematisk uppföljning av avvikelser avseende följsamhet till vägledningen

Avvikelser från kommunerna skickas till funktionsbrevlåda:

avvikelserhandrackninglvu@skaneskommuner.se

Samverkan

Vid behov av samordning för övergripande policydiskussion ansvarar Skånes Kommuner för kontakt med kommunerna.

Handräckningsblankett

Handräckningsblankett där behov av särskilda tvångsbefogenheter framgår, skall användas.

Det är viktigt att det av handräckningsbegäran framgår att det finns behov av de särskilda tvångsbefogenheter som polismyndigheten och/eller kriminalvården förfogar över.

Regional vägledning har tagits fram 190611 och reviderats 250627 av följande arbetsgrupp:

Anna Wallin

Strateg, avd. Hälsa och Social välfärd
Skånes Kommuner

anna.wallin@skaneskommuner.se

Sofie Falck

Sektionschef, Avdelning IFO utredning
Arbetsmarknads- och socialförvaltningen
Malmö Stad

sofie.falck@malmo.se

Liliana Pekalska

Enhetschef
Socialtjänsten, Tomelilla

Liliana.pekalska@tomelilla.se

Peter Martinsson

Vakthavande befäl
Polismyndigheten i Region Syd sektion sydöst

peter.martinsson@polisen.se

Sonja Jovic

Kriminalvårdsinspektör
Kriminalvårdens Nationella Transportenhet

sonja.jovic@kriminalvarden.se

Yvonne Mattsson

Enhetschef
Socialtjänsten, Hässleholm

yvonne.mattsson@hassleholm.se

Jill Olin

Sektionschef, Social jour
Arbetsmarknads- och socialförvaltningen
Malmö Stad

jill.olin@malmo.se

Angelina Pavlova

Sektionschef
Socialtjänsten, Helsingborg

angelinca.pavlova@helsingborg.se

Henrik Lindström

Kriminalvårdsinspektör
Kriminalvårdens Nationella Transportenhet

henrik.lindstrom3@kriminalvarden.se

Anders Persson

Enhetschef
Råby Ungdomshem SiS

anders.persson2@stat-inst.se

Referenser

Lag (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga

Socialtjänstlagen 2025:400

Nya sociallagarna: med kommentarer i lydelsen den 1 januari 2023 , Lars Lundgren, Per-Anders Sunesson, 2023

(Prop. 1996/97:175)

Förordning (206:467) Om verkställighet av vårdnadsavgöranden

JO 1993/94, sidan 281

JO 1989/90, sidan 248

JO 210420, Dnr O 6-2020, sidan 5-6

JO 211117, Dnr 1598-2020, sidan 1